

УДК 347.129 (477)

<https://orcid.org/0000-0003-0347-5872>

Трофименко Дар'я Сергіївна
доцент кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця,
головний спеціаліст Східного МТВ АМКУ
кандидат юридичних наук,
trofimenko1803@gmail.com

ОЗНАКИ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Конкуренція є рушійною силою розвитку цивілізованої економіки будь-якої країни. Необхідність постійного змагання у здобутті власного споживача змушує суб'єктів господарювання повсякчас покращувати якість товарів та надання послуг, підтримувати адекватну цінову політику, що в цілому має позитивний вплив на рівень та якість життя населення. Активне сприяння розвитку конкуренції в Україні має бути пріоритетним напрямком діяльності держави на шляху забезпечення економічної безпеки. Ефективний розвиток конкуренції повинен будуватися на принципі забезпечення рівних умов усім учасникам ринкових відносин.

Держава підтримує конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечується завдяки досягненню ними власних економічних переваг, внаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання – конкуренти отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умови реалізації товару на ринку. Тобто, право на конкуренцію являє собою визначену законом можливість особи при здійсненні нею підприємницької діяльності змагатися за допомогою здійснення самостійних дій з іншими суб'єктами підприємництва (конкурентами) за пріоритетне придбання товарів (робіт, послуг) споживачами (покупцями).

Залежно від того, яким чином конкурують між собою учасники ринкових відносин, розрізняють досконалу (вільну) і недосконалу конкуренцію. Разом із тим, жоден нормативно-правовий акт не закріплює правила і принципи конкуренції, не

надає поняття «добросовісної конкуренції», а в нормативно-правових актах міститься лише перелік правопорушень та види відповідальності за порушення законодавства у сфері економічної конкуренції.

Вивчення наявних дефініцій і думок науковців дозволяє стверджувати, що у наукових колах відсутній єдиний підхід до визначення добросовісної конкуренції. Так, наприклад, С.Ф. Демченко розкриває суть терміна «добросовісність» через поняття «добра» та «совісті», що є втіленням морально-етичних ідеалів добра та справедливості, реалізацією принципу верховенства права в господарських (конкурентних) правовідносинах [1, с. 293]. П.Г. Харченко вважає, що добросовісна конкуренція передбачає наявність у підприємницькій діяльності суб'єкта господарювання принципу добросовісності, який виступає важливим фактором врегулювання на упорядкованій основі конфліктів інтересів, а також взаємного узгодження зустрічних інтересів і претензій [2, с. 34]. Саме принцип добросовісності, на думку Т. Швидкої, дає суб'єкту господарювання можливість провадити вільну підприємницьку діяльність на засадах конкурентного змагання, керуватися тим, що необхідно неухильно дотримуватися прав інших учасників, усвідомлювати, що в разі порушення цього його може бути притягнуто до відповідальності, отже, інша сторона може скористатися правом на захист [3, с. 128].

Обираючи варіант добросовісної поведінки, дії суб'єкта господарювання мають бути добросовісними, відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою до інтересів конкурентів та породжує необхідність піклуватися, щоб його юридично значущі вчинки не завдавали їм шкоди. Таким чином, добросовісна конкуренція передбачає дотримання підприємцями при здійсненні господарської діяльності принципу добросовісності, який полягає у встановленні та дотриманні ними належної правомірної добропорядної поведінки при здійсненні операцій з торгівлі товарами, надання послуг в Україні з дотриманням правових норм законодавства про захист економічної конкуренції, міжнародних конвенцій, чесних звичаїв у господарській діяльності.

Попри те, що поняття «добросовісної конкуренції» є виключно оціночним, конкурентне право ґрунтується на презумпції визнання добросовісної поведінки підприємців, які вправі розраховувати на таку ж саму поведінку від своїх конкурентів. Натомість, вихід за межі суб'єктивного права на добросовісну конкуренцію має своїм наслідком порушення законних прав та інтересів інших суб'єктів господарювання. Будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності, визнаються недобросовісною конкуренцією і мають своїм наслідком притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності.

Наразі у світовій економічній практиці категорія «недобросовісна конкуренція» має досить широке тлумачення: по-перше, недобросовісну конкуренцію розглядають як проведення цілеспрямованої політики, спрямованої на усунення конкурентів із ринку; по-друге, недобросовісну конкуренцію розуміють як дії, поєднані з прямою або непрямою дезінформацією конкурентів або споживачів, введення їх в оману; по-третє, недобросовісну конкуренцію можна розглядати як будь-які дії, що полягають у використанні обманних засобів в економічному суперництві. В цілому, під нею розуміються будь-які цілеспрямовані дії суб'єкта ринку проти конкурента, вчинені недозволеними методами [4].

Системний аналіз ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції», практики АМКУ дозволяє виокремити низку характерних ознак недобросовісної конкуренції, серед яких: активна поведінка правопорушника; порушення торгових та інших чесних звичаїв у господарській діяльності; наявність відносин економічної конкуренції між суб'єктами господарювання. Чинне законодавство передбачає такі форми недобросовісної конкуренції: (1) неправомірні дії, спрямовані на отримання певних переваг над конкурентом за рахунок його інтелектуальної діяльності та ділової репутації; (2) неправомірні дії, пов'язані з дезорганізацією виробничого процесу конкурента, створенням йому перешкод під час конкурентної боротьби та досягненням неправомірних переваг у конкуренції; (3) дії, пов'язані з неправомірним збиранням, розголошенням та використанням комерційної таємниці.

Враховуючи те, що конкуренція в цілому є змаганням між суб'єктами господарювання, яке передбачає процес взаємодії, взаємозв'язку і боротьби між ними задля забезпечення кращих можливостей збуту своєї продукції, задоволення різноманітних потреб покупців і одержання найбільшого прибутку [5], вона є активною поведінкою підприємців, що виключає можливості бездіяльності. Активна поведінка суб'єктів господарювання, яка кваліфікується як недобросовісна, має на меті отримання необґрунтованих переваг над конкурентами або завдання їм шкоди. При цьому, для кваліфікації дій суб'єктів господарювання як недобросовісної конкуренції не є обов'язковим з'ясування настання наслідків у формі ущемлення інтересів конкурентів, покупців чи споживачів, зокрема через заподіяння їм шкоди (збитків) або іншого реального порушення їх прав чи інтересів, чи настання інших відповідних наслідків. Достатнім є встановлення можливості настання зазначених наслідків у зв'язку з такими діями.

В аспекті наявності між суб'єктами господарювання конкурентних відносин дискусійним залишається питання необхідності провадження ними діяльності на однакових ринках. Так, деякі науковці визнають необхідність перебування підприємців на однакових ринках, що зумовлює подібне коло споживачів, ідентичні або подібні товари [6]. Однак, аналіз практики АМКУ дає підстави стверджувати, що для кваліфікації правопорушення зовсім не обов'язково, щоб суб'єкт господарювання, який чинить протиправні дії у конкуренції, та особа, права якої такими діями порушено, здійснювали господарську діяльність на одному товарному ринку, тобто, щоб залучені товари та послуги були взаємозамінними та конкурентними.

Недобросовісна конкуренція завжди суперечить торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності. Звичаєм визнається правило поведінки, яке не встановлене актами законодавства, але є усталеним у певній сфері суспільних відносин. За умов відсутності чіткої уніфікованої позиції щодо визначення переліку звичаїв, які можуть застосовуватися при здійсненні підприємницької діяльності, з метою усунення розбіжностей у судовій практиці касаційною інстанцією сформульовано позицію, відповідно до якої для визнання недобросовісною

конкуренцією дій, які суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій практиці необхідно встановити: (1) які саме правила поведінки, що є звичаєм, були порушені особою, (2) у чому полягають такі правила (їх зміст). Окрім того, для правильного вирішення зазначеної категорії справ необхідно дослідити докази, на підставі яких було встановлено зміст конкретного звичаю.

Таким чином, попри те, що недобросовісна конкуренція ставала предметом вивчення великої кількості фахівців, беручи до уваги законодавчий підхід до її визначення, вбачається, що існує потреба в цілому в уточненні та конкретизації сутності економічної конкуренції, її принципів та добросовісності при здійсненні підприємницької діяльності. Враховуючи той факт, що сучасна недобросовісна конкуренція набуває нових форм, а ринкові правовідносини не можуть ґрунтуватися на оціночних поняттях, відсутність чітких правил і принципів породжують багато проблемних питань щодо притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Харченко П. Г. Адміністративно–правові заходи забезпечення захисту від недобросовісної конкуренції в діяльності органів Антимонопольного комітету України / П. Г. Харченко. – О.: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2004 – 203 с. 7.
2. Демченко С. Ф. Теоретико–методологічні засади ефективності господарського судочинства [Текст] : дис. ... д–ра юрид. наук : 12.00.04 / С.Ф. Демченко ; Нац. Акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. – К., 2010. – 429 с.
3. Швидка Т.І. Проблеми забезпечення добросовісної конкуренції та впровадження правил ринкової економіки. Підприємство, господарство і право. 2021. № 3. С. 126-131. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/20.pdf>.
4. Швидка Т.І. Боротьба з виявами недобросовісної конкуренції: проблеми законодавчого регулювання в Україні. Право та державне управління. 2021. № 1. С. 52058. URL:http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/10.pdf.
5. Цюцюпа С. Вплив конкуренції на інноваційну діяльність підприємства. Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. 2019. Вип. 1. С. 221–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2019_1_29.
6. Пекар А. Неправомірне використання позначень суб'єкта господарювання: зміст і склад делікту. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/1660/1926>.